

معرفی برخی آثار ایران شناسی پروفسور کوچی کامیوکا (Koji Kamioka)

○ دکتر محمد باقر وثوقی

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

از میان آثار نامبرده به معرفی سه اثر با موضوع فرهنگ و تاریخ جنوب ایران^۱ پرداخته می‌شود. کتاب **مسیرهای کاروانی کوه‌های زاگرس در ایران** عنوان اثری است که به طور مشترک توسط کوچی کامیوکا و یاجیما در سال ۱۹۸۸ میلادی در زمرة سی و ششمین مجموعه «انستیتو مطالعات فرهنگ و زبان آسیا و آفریقا» به چاپ رسیده است. این کتاب در ۱۹۸ صفحه به زبان ژاپنی است و از چهار فصل و دو بخش ضمیمه تشکیل شده است. در مقدمه کوتاه به زبان انگلیسی آمده است: «این کتاب بخشی از نتایج تحقیقاتی با عنوان «پژوهش‌هایی درباره فرهنگ‌های اسلامی اصیل در مسیرهای ارتباط دهنده دریای غرب و شرق مدیترانه» است که حاصل یک دوره سه ماهه تحقیقات از اکتبر ۱۹۸۶ تا نیمه ژوئن ۱۹۸۷ است این اثر، به بررسی راه‌های زاگرس جنوبی می‌پردازد.»

مسیرهای جنوبی زاگرس در سه بخش عمده جاده‌های «شیراز به سیراف» (صفحه ۲۹ تا ۵۲) «شیراز به کیش» (صفحه ۵۲ تا ۶۴) و «شیراز به هرموز» (صفحه ۶۴ تا ۹۱) بررسی شده است و شناسایی مسیر کاروانی شیراز به میمند و جهرم نیز در دو بخش پایانی (صفحه ۹۳ تا ۱۰۴) مد نظر قرار داشته است.

مسیرهای کاروانی با استفاده از متون تاریخی و سفرنامه‌های اروپائیان، مورد بررسی قرار گرفته و جزئیات مسیرها با نقشه و ترسیم نمودارهای مقایسه‌ای و جداول ابتکاری جالب نشان داده شده

پروفسور کوچی کامیوکا (Koji Kamioka)

فارغ‌التحصیل دانشکده ادبیات دانشگاه «کیوتو» و استاد «مؤسسه مطالعات و تحقیقات زبان‌ها و فرهنگ‌های آسیا و آفریقا» را باید از نسل دوم ایران شناسان ژاپنی دانست^۲ که عمده پژوهش‌های خود را در زبان‌شناسی و مردم‌شناسی متمرکز ساخته، اگرچه چند اثر مشترک در زمینه جغرافیای تاریخی نیز به چاپ رسانیده است. آشنایی نگارنده با این محقق ژاپنی از سال ۱۳۶۳ خورشیدی آغاز شد. دکتر کامیوکا، در آن ایام با دقت و وسواس خاص خود درباره لهجه **خنجی (Khonji)** و **لاری (Lari)** تحقیق می‌نمود.

از این محقق ژاپنی تاکنون پنج اثر در مجموعه آثار «مؤسسه مطالعات و تحقیقات زبان‌ها و فرهنگ‌های آسیا و آفریقا» به شرح زیر چاپ شده است.

- ۱) The Inter-regional trade in the western part of the Indian ocean. ۱۹۷۹.
- ۲) Larestani Studies I, Lari basic vocabulary, ۱۹۷۹.
- ۳) Comparative basic vocabulary of khonji and Lari, Larestan studies ۲, ۱۹۸۶.
- ۴) Caravan Routes across the Zagros mountains in Iran, ۱۹۸۸.
- ۵) Periodic Markets in Gilan, ۱۹۸۸.

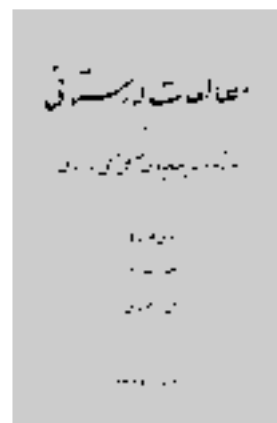
است. در فصل اول کتاب، مسیر «شیراز به سیراف» با استفاده از متون تاریخی و جغرافیایی و از آن جمله آثار نویسندگانی همچون استخری، ابن حوقل، مقدسی، ابن بلخی، ادریسی و سفرنامه‌های امانوئل براون (Emanuel Brow) و د انویل (D'Anvil) بررسی شده است..

جاده‌های باستانی منتهی به سیراف نخستین بار توسط استیف^۳ (Stiffe) در سال ۱۸۹۵ میلادی مورد پژوهش قرار گرفت و پس از آن به ترتیب اشتاین^۴ (stein) در سال ۱۹۳۶ میلادی، واندنبرگ^۵ (Vanden Berghe) در سال ۱۹۵۹ میلادی، اوبن^۶ (Aubin) در سال ۱۹۶۵ میلادی، وایت هاوس^۷ (White house) در سال ۱۹۶۸ میلادی و گاوبه^۸ (Gaube) در سال ۱۹۸۰ میلادی در مقالات و نوشته‌های خود این مسیر را مورد مطالعه قرار داده‌اند و نوشته کوچی کامیوکا از جمله آخرین و کامل‌ترین تحقیقات در این زمینه است.

مزیت این اثر، ارائه نقشه‌های جزئی از این مسیر است که با تکیه بر عکس‌های هوایی و ارائه نمودارهای مقایسه‌ای و تطبیقی انجام شده است. ایستگاه‌های کاروانی به طور جداگانه معرفی شده‌اند و کاروانسراها و اماکن باستانی آن با نقشه و عکس مشخص شده است.

تنها کاستی این بخش، عدم تشخیص صحیح محل کران (Koran) یا کاران (Karan) از

**کتاب مسیرهای کاروانی کوه‌های زاگرس در ایران،
عنوان اثری است که به طور مشترک
توسط کوچی کامیوکا و یاجیما
در سال ۱۹۸۸ در زمزمه
سی و هشتمین مجموعه "آنستیتو مطالعات
فرهنگ و زبان آسیا و آفریقا"
به چاپ رسیده است**

آبادی‌های مشهور در نزدیکی سیراف است که در نقشه‌های ارائه شده (ص ۲۶ و ۴۳) درست جایابی نشده است، اگرچه محققین پیشین نیز در تشخیص درست کران دچار اشتباه شده‌اند.^۱

در تحقیقات میدانی، مسیر کران به سیراف توسط نویسندگان کتاب مورد مطالعه قرار نگرفته است و از این رو اشتباهات جزئی درباره معرفی و جایابی آن صورت پذیرفته است. این مسیر باستانی اولین بار توسط سرورل اشتاین در آغاز قرن بیستم مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است.^۲ ژان اوبن، نیز به بررسی جغرافیای تاریخی این مسیر توجه کرده است،^۳ هینس گابو در یک مقاله علمی جزئیات جالبی را از این جاده نشان داده است.^۴ هر سه محقق در مورد جایابی محل کران دچار اشتباه شده‌اند، یافته‌های جدید این امکان را به وجود آورده است که محل دقیق این شهر باستانی مشخص شود، با تکمیل اطلاعات در آینده نسبت به معرفی آن اقدام خواهد شد. جاده‌های کاروانی، "شیراز به کیش" (صفحه ۵۲ تا ۶۴) با ارائه نقشه‌های مختلف در کتاب مورد بررسی قرار گرفته است. تطبیق اسامی جغرافیایی آب انبار کنار (Abi Anbar-i Konar) و هرموز (Hurmuz) و دارک (Darak) و ماهان (Mahan) و لاردک (Lardak) و هزو (Huzu) با مناطق کنونی نیاز به تحقیقات بیشتری دارد و اطلاعات کتاب هر چند براساس تحقیقات میدانی نویسندگان صورت پذیرفته، قابل اتکاء نیست.

مسیر «شیراز به هرموز» در این تحقیق از صفحه ۶۴ تا ۷۴ را شامل می‌شود. نویسندگان این اثر جاده‌های این نواحی را به طور کامل مورد بررسی قرار نداده‌اند و از این رو نقشه‌ها و اطلاعات ارائه شده نسبت به دو مسیر پیشین ناقص است. دو جاده دسترسی شیراز به هرموز از طریق ۱ - لار، فین (fin)، گور بازرگان و هرموز، ۲ - لار، بیونج (Biyonj)، تارم (Tarom) به هرموز مورد تحقیق و اشاره واقع نشده است. در حالی که این مسیرها طی قرون هشتم تا یازدهم از رونق و آبادی

بسیاری برخوردار بوده است. سفرای پرتغال^۵ تا دوره شاه عباس و مسافرینی همچون

پیترودلاواله^۶ شرح مبسوطی از این دو مسیر داده‌اند. کامل‌ترین بخش کتاب فصل سوم آن است که اطلاعات دقیق جغرافیایی و تاریخی از مسیر میمند (Maymand) به قیر (Qir) و چهارم (Jahrom) در آن آمده است. نقشه‌های ارائه شده همراه با تصاویری از کاروانسراها و اماکن باستانی، اطلاعات کتاب را کامل نموده است. اگرچه آثار باستانی این منطقه پیش از آن به وسیله واندنبرگ (Vanden Berghe) و کیانی^۷ معرفی شده است اما این پژوهش کامل‌ترین اثر در زمینه میمند و جاده‌های منتهی به آن محسوب می‌شود.

کتاب شامل دو بخش ضمیمه است که ضمیمه اول تطبیق اعلام جغرافیایی ایران، براساس نقشه امانوئل براون (Emanuel Brown) است. لازم به ذکر است که نام (Bazirgion) که براون آن را ثبت کرده است منطبق با کاروانسرای گور بازرگان در مسیر "لار به گمبرون" است که دلاواله دوبار از آن عبور کرده است.^۸ ضمیمه دوم کتاب شرح اسامی مسافرین اروپایی است که از سال ۱۶۳۸ میلادی تا ۱۷۰۶ میلادی به لار و سپس بندرعباس مسافرت کرده‌اند. این بخش، از مقاله کالمار (Calmar) گرفته شده است.^۹

در بخش پایانی کتاب، هفتاد و چهار عکس جالب از اماکن باستانی مسیرهای مورد تحقیق آمده است (صفحه ۱۵۳ تا ۱۸۹) و فهرست منابع و مأخذ مورد استفاده نیز به آن افزوده شده است.

در یک جمع بندی می‌توان گفت این اثر یکی از کامل‌ترین تحقیقات میدانی در موضوع مسیرهای تجاری جنوب زاگرس محسوب می‌شود که تاکنون منتشر شده و می‌تواند مورد استفاده محققین قرار گیرد، هر چند نقایص و ناگفته‌های بسیاری نیز در آن

دید می‌شود که به بخش‌هایی از آن اشاره شد.

شماره اول کتاب مطالعات لارستانی با عنوان "واژه‌های اساسی لاری" (Lari Basic Vocabulary) کاری مشترک از کوچی کامیوکا و مینور و یامادا (Minorou Yamada) در سال

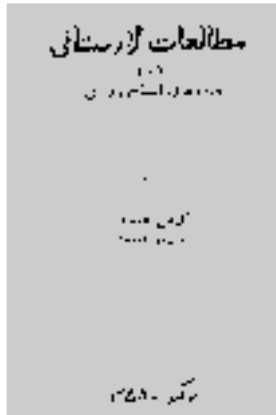
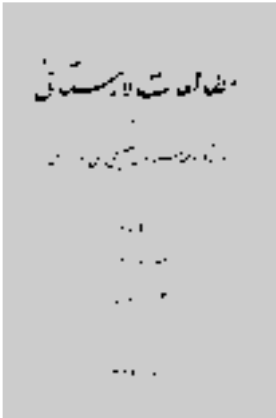
۱۹۷۹م/۱۳۵۸ه. در مجموعه دهم "مؤسسه مطالعات و تحقیقات زبان‌ها و فرهنگ‌های آسیا و آفریقا" به زبان انگلیسی و فارسی منتشر شده است. در مقدمه کتاب آمده است: "این هیأت از بهمن ماه تا اسفند ماه ۱۳۵۶ خورشیدی به مدت دو هفته به مطالعه زبان‌شناسی در لارستان پرداختیم و آنچه در این کتاب عرضه می‌شود قسمتی از گزارش مقدماتی درباره لهجه لارستانی است."^{۱۰}

کتاب در ۲۶۲ صفحه شامل مقدمه انگلیسی و تحلیل مختصر توصیفی زبان‌شناسی (صفحات ۱-۱۷۷)، واژه لاری همراه با برگردان انگلیسی و فارسی (صفحات ۱ تا ۱۷۸)، فهرست اعلام لغات لاری (۱۷۸ تا ۲۰۴)، فهرست اعلام لغات به زبان انگلیسی (صفحات ۲۰۵ تا ۲۲۷) فهرست اعلام لغات به فارسی (صفحات ۱ تا ۳۵) است.

در مقدمه اثر درباره نحوه بررسی و هدف تحقیق آمده است: «در کتاب حاضر حدود هزار و دویست واژه جمع آوری شده است و این واژه‌ها از بین اساسی‌ترین و پر استفاده‌ترین واژه‌ها انتخاب شده‌اند... این واژه نامه به عنوان مقدمه‌ای برای بررسی‌های آینده تدوین شده و به زبان‌های انگلیسی، فارسی و لاری نوشته شده است... ضمناً خواهشمند است که به توضیح مربوط به آواشناسی لاری در مقدمه زبان انگلیسی رجوع شود... لاری گنجینه متمول واژه‌هاست، لاری مثل آب قنات است که برای همیشه روان و جاری است و یا به قول شاعر مشهور لاری: طالع، مانند پنگ (Pang) (خوشه) درخت خرماست.»

دو ویژگی مهم این اثر که آن را از دیگر آثار پیشین متمایز ساخته است عبارتند از ترجمه کامل

در کتاب «مسیرهای کاروانی کوه‌های زاگراس در ایران
 (نوشته مشترک «کامیوکا» و «یاجیما») آمده است:
 «این کتاب، بخشی از نتایج تحقیقاتی با عنوان
 «پژوهش‌هایی درباره فرهنگ‌های اسلامی اصیل
 در مسیرهای ارتباط دهنده دریایی غرب و شرق
 مدیترانه» است. این اثر «به بررسی راه‌های
 زاگراس جنوبی می‌پردازد»

واژه‌های ثبت شده به زبان انگلیسی که استفاده آن را برای محققین ممکن ساخته است و دوم: ارائه تصاویر نقاشی شده از بعضی واژه‌های لاری است که به درک هر چه بیشتر مفاهیم آن کمک کرده است.

از آنجایی که انجام این تحقیق در مدتی کوتاه و با استفاده از گویشوران جوان و ناآشنا به گویش اصیل لاری صورت پذیرفته است، بعضی از واژه‌ها به درستی ثبت نشده‌اند، که از آن جمله می‌توان به واژه‌های شماره ۲۴، ۲۸، ۳۰، ۳۲، ۳۹، ۴۸، ۵۳، ۶۱، ۷۷، ۸۲، ۹۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۲۲، ۱۳۳، ۱۴۸، ۱۵۶، ۲۰۴، ۳۱۹، ۴۲۸، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۶۴، ۴۷۴، ۴۷۵، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۳۵، ۶۱۳، ۶۲۱ اشاره نمود.

این اثر با کاستی‌های اندک در ثبت واژه‌هایش، به عنوان یک کار نمونه و الگو برای محققین داخلی و به ویژه دانشجویان رشته زبان‌شناسی و ادبیات فارسی می‌تواند مورد نظر قرار گیرد و از آن به عنوان یک تحقیق علمی و «فرهنگنامه مختصر لغات لاری» استفاده نمایند. هر چند تحقیقات پیشین و از آن جمله کتاب، فرهنگ لارستانی تألیف استاد احمد اقتداری^{۱۸} به دلیل رعایت اصالت واژه‌ها و گستردگی لغات مندرج در آن کامل‌ترین «واژه‌نامه لاری» محسوب می‌شود.

دومین شماره از سری «مطالعات لارستانی» (Larestani Study) در سال ۱۹۸۶ میلادی با عنوان واژه‌های اساسی تطبیقی لاری و خنجی اثر مشترک کوچی کامیوکا، عطاءالله رهبر و علی اکبر حمیدی در سلسله انتشارات «مؤسسه مطالعات زبان‌ها و فرهنگ‌های آسیا و آفریقا» تحت شماره (۳۰) به چاپ رسیده است. در مقدمه کتاب آمده است: «این تحقیق حاصل پنج ماه تلاش از اکتبر ۱۹۸۴ تا مارس ۱۹۸۵ میلادی است که در این مدت نه روز در لار و چهار روز در خنج توقف داشته‌ایم».

اثر به زبان فارسی و انگلیسی به چاپ رسیده و شامل یک مقدمه توصیفی زبان‌شناسی خنجی (از صفحه ۱ تا XI) و هزار واژه تطبیقی لاری و خنجی (از صفحه ۱ تا ۷۸) و فهرست اعلام خنجی (از صفحه ۸۰ تا ۱۰۹) و فهرست اعلام انگلیسی (از

صفحه ۱۱۰ تا ۱۲۴) است. مؤلف به شیوه نوینی واژه‌های لاری را در ستون سمت راست و واژه‌های

خنجی معادل آن را در ستون سمت چپ و معادل انگلیسی و فارسی لغات را در کنار آنها قید کرده است. با توجه به این که از گویشوران محلی آشنا به لهجه خنجی، استفاده شده است اشتباهات بسیار اندکی در ثبت واژه‌ها صورت پذیرفته و این اثر را نسبت به تحقیق قبلی برتر ساخته است. مزیت بارز و اصلی کتاب، در نوع ترکیب بندی بدیع صفحات و ترتیب واژه‌هاست که استفاده از آن را برای محققین بسیار آسان نموده است. این کتاب پس از فرهنگ لارستانی تألیف استاد احمد اقتداری دومین اثر مستقل در مورد لهجه «خنجی» است که با روش علمی تدوین شده است. با این امید که هر چه زودتر شاهد انتشار شماره‌های بعدی «مطالعات لارستانی» باشیم که احتمالاً واژه‌نامه تطبیقی «گراشی» (Gerashi) و «وزی» (Evazi) و دیگر لهجه‌های لارستانی را شامل می‌شود.

در پایان باید افزود که نوشته‌های پروفیسور کامیوکا دارای دقت و ظرافت خاص تحقیقات ژاپنی‌ها است و نشان از پشتکار و سخت کوشی او و دیگر هموطنانش دارد. آشنایی او در دوره‌ای کوتاه‌مدت برای نگارنده بسیار مفید و آموزنده بود همانگونه که آثار و نوشته‌های این محقق بزرگ به ویژه در مسایل جنوب ایران در بسیاری موارد استثنایی و کاملاً قابل استفاده است که نمونه‌هایی از آن پیش از این معرفی و شناسانده شد. امید که در آینده نزدیک شاهد انتشار آثار ممتاز دیگری از این ایران شناس بزرگ باشیم.

پی‌نوشت‌ها:

۱ - کومی هاسه واگا: در مقاله‌ای تحت عنوان «فهرست ایران شناسان ژاپنی» درباره کوچی کامیوکا می‌نویسد: «فارغ التحصیل دانشکده ادبیات دانشگاه کیوتو، دارای درجه دانشیاری از همین دانشگاه، استاد مؤسسه مطالعات و تحقیقات زبان‌ها و فرهنگ‌های آسیا

و آفریقا دانشگاه مطالعات خارجی توکیو، تخصص زبان‌شناسی و اعتقادات عامه در مذهب شیعه تحقیقات عمده: مطالعه زبان‌شناسی درباره متن آرامی در تخت جمشید، بررسی‌های لارستانی، اسلام و عوام و آئین‌های محلی در ایران. (رک: مجله آینده، سال نوزدهم، شماره ۳۰۱، فروردین ۱۳۷۲، ص ۱۸۱)
 ۲ - از میان ایران شناسان نسل اول ژاپن می‌توان از این افراد یاد کرد: اشیکاگا (Ashikaga)، اودا (Oda)، ایتو (Itou)، ایزوتسو (Izutsu)، تومینه (Toumine)، ماسودا (Masuda)، میکامی (Mikami)، هاندا (Haneda).

۳- Stiff, A.W. Ancient trading centers of the persian Gulf, G.J. No.۶. ۱۹۶۶, PP.۱۶۶-۱۷۳
 ۴) Stein, Aurel, Archaeological Reccaissance ۱۹۷۳ in North-Western India and South Western Iran, London ,

۵ - واندنبرگ، لویی: باستان‌شناسی ایران باستان، ترجمه دکتر عیسی بهنام، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۸۰.

۶- Aubin, Jean, La Survie de shilau et la route du Khonj-o-Fal , Iran, No.YPP.۲۱-۲۷

۷- Wite house, David, Excavation at siraf, Iran, No.۶, ۷, ۸, ۹, ۱۰, ۱۱

۸- Gaube , Heinz, Im Hinterland von siraf das Tal von Galadar/Fal, A.M.I., Band ۱۲, PP.۱۴۹-۱۶۶

۹- Komioka, Koji, Caravan routes across the Zagross mountains in Iran, Tokyo, ۱۹۸۸, P.۲۶

۱۰- Stien, Op.Cit, P.۲۶۷
 ۱۱- Aubin, Op.Cit, PP.۲۸-۳۶

۱۲- Gaube, Op.Cit
 ۱۳- Smith, A, the First age

۱۴ - دل‌واله، پیتر: سفرنامه پیترودلاواله، ترجمه محمود بهفروزی، نشر قطره، تهران ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۱۱۲۸-۱۱۱۴.

۱۵ - کیانی، کلایس: کاروانسراهای ایران، انتشارات سازمان میراث فرهنگی ایران، تهران، ۱۳۶۴، دو جلد.

۱۶ - سفرنامه پیترودلاواله، پیشین، ص ۱۱۲۵، ۱۱۲۳، ۱۱۴۹.

- Calmard, J, Les routes de Chiraz an Golfe persique... , Memoire de l'EcoLe Pratique des ۱۷ Hautes Etudes, IV section, Paris, ۱۹۷۸

۱۸ - اقتداری، احمد: فرهنگ لارستانی، انتشارات جهان معاصر تهران، ۱۳۷۴